

MINISTRIA E MJEDISIT DHE PLANIFIKIMIT
HAPËSINOR

PLANI I KOSOVËS PËR VEPRIM NË MJEDIS 2006 – 2010

Përmbledhje

PRISHTINË, PRILL 2006

Përgatitur nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
në bashkëpunim me Qendrën Rajonale të Mjedisit për Evropën
Qendrore dhe Lindore
Zyra në Kosovë

Projekt i financuar nga Qeveria Suedeze, përmes
Swedish International Development Corporation Agency

Prishtinë, Prill 2006

Fjala e ministrit

Kosova, ka trashëguar një numër të madh problemesh mjedisore, të akumuluar me dekada si pasojë e shfrytëzimit të pakontrolluar të resurseve natyrore dhe minierave, prodhimit industrial shoqëruar me një shkallë të lartë të ndotjes, dhe me mungesë të madhe politikash, ligjesh dhe institucioneve relevante për të trajtuar dhe zgjidhur këto probleme. Kjo ka sjellë një degradim të dukshëm dhe në raste të pariparueshëm të mjedisit dhe me këtë një ndikim direkt në shëndetin e popullatës.

Momenti historik në të cilin po kalon Kosova, dhe orientimi i saj në të ardhmen për proceset e intergrimeve evropiane, kërkon një veprim të përgjegjshëm të të gjitha institucioneve përmes politikave efikase sektorale. Kompletimi gradual i infrastrukturës ligjore, ngritja e institucioneve kompetente në nivelin qendror dhe atë lokal, përgatitja e dokumentave kryesore politike si: Raporti për Gjendjen e Mjedisit 2003, Strategjia e Kosovës për Mjedisin, janë zhvillimet kryesore të Minisitrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor nga themelimi i saj, që shkuan paralelisht me disa hapa të vegjël por të dukshëm të përmirimit të mjedisit urbane të qytetarëve të identifikuar tashmë me “Kosova- shtëpia ime”.

Plani i Kosovës për Veprim në Mjedis, që është edhe pjesë e programit të Qeverisë, paraqet dokumentin e parë të tillë mjedisor në Kosovë, që synon përmirsimin gradual të mjedisit dhe kushteve të tij të ngarkuar me ndotje nga e kaluara, e me këtë edhe përmirsimin e shëndetit të popullatës.

Plani i Veprimit, për 5 vitet e ardhshme do të jetë korniza themelore e të gjitha aktiviteteve për përmirsimin gradual të kushteve mjedisore në Kosovë, mbi të cilin duhet të mbështeten prioritetet e veprimit të institucioneve përgjegjëse për mjedisin, si në nivelin qendror ashtu edhe në atë lokal. Këtu duhet potencuar edhe nevojën e modaliteteve të involvimit të komunitetit shkencor, shoqërisë civile, bizneseve si akterëve tjerë të rëndësishëm në të gjitha këto zhvillime.

Plani i Veprimit adreson detyra konkrete për vendimmarrësit dhe jep përgjegjësi të qarta për të gjithë rol-luajtësit, të afatizuara për periudhën 2006-2010, në hartimin dhe aprovimin e politikave dhe legjislacionit primar dhe atij sekondar, në mënyrë që Kosova të përafroj politikat mjedisore me kërkesat e *Aquis Communautaire*, paralelisht me zgjidhjen e statusit dhe hapave për integrimet evropiane, ku mjedisit paraqet një ndër kushtet kryesore. Konsiderimi i kërkesave të Programit të VI-të Akcional Mjedisor të BE në të gjitha dokumentet e ardhshme politike mjedisore që derivojnë nga ky Plan, do të jetë një sfidë e paevitueshme për tu përballuar nga zhvillimi ekonomik i Kosovës për periudhën në vijim.

Dokumenti i Planit paraqet një udhëzues konkret për mekanizmat ndërkombëtar finaciari dhe komunitetin e donatorëve prezent në Kosovë, që deri tani na kanë ndihmuar në fushën e mjedisit, se cilat janë aktivitetet prioritare të veprimit në mjedis për 5 vitet e ardhshme në Kosovën, dhe ku Ministria jonë pret mbështetjen e mëtutjeshme.

Në fund sinqerisht më duhet të falenderoj qeverinë suedeze që përmes SIDA-s, financoi hartimin e Planit, si dhe Qendrën Rajonale të Mjedisit (REC), Zyrën në Kosovë, për implementimin e sukseshëm dhe në kohë. Po ashtu i falenderoj të gjithë ekspertët vendor e ndërkombëtar të angazhuar për 18 muaj me radhë që me ekspertizën e tyre pakursyeshëm i kontribuan hartimit të këtij dokumenti.

Prishtinë, Prill 2006

Ardian Gjini

Ministër i Mjedisit dhe Planifikimi Hapësinor

PËRMBAJTJA

Kapitulli 1

1.1 PROCESI DHE METODOLOGJIA E PKVM	<u>11</u>
1.2 STRATEGJIA E KOSOVËS PËR MJEDIS	<u>12</u>
1.3 KONCEPTI DHE METODOLOGJIA E HARTIMIT TË PKVM	<u>14</u>
1.4 KRONOLOGJIA E PROCESIT TË PKVM	<u>18</u>

Kapitulli 2

2.1 GJENDJA E MJEDISIT NË KOSOVË NË VITIN 2006	<u>22</u>
--	-----------

Kapitulli 3

3.1 STRUKTURA DHE PËRMBAJTJA E DOKUMENTIT TË PKVM	<u>28</u>
3.2 LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE	<u>30</u>

Kapitulli 4

4.1 MENAXHIMI I KUALITETIT TË AJRIT	<u>31</u>
4.1.1 Ndryshimet klimatike	<u>32</u>
4.1.2 Acidifikimi dhe eutrfikimi	<u>32</u>
4.1.3 Mbrojtja e shtresës së ozonit	<u>33</u>
4.2 MENAXHIMI I UJËRAVE	<u>34</u>
4.3 MENAXHIMI I TOKAVE	<u>35</u>
4.4 BIODIVERSITETI DHE TRASHËGIMIA NATYRORE	<u>36</u>
4.5 MENAXHIMI I MBETURINAVE	<u>37</u>
4.6 SHËNDETI DHE MJEDISI	<u>39</u>
4.7 SIGURIA KIMIKE DHE BIOLOGJIKE	<u>40</u>

4.7.1 Kimikatet	<u>40</u>
4.7.2 Siguria biologjike	<u>41</u>
4.8 MBROJTJA CIVILE	<u>41</u>
4.9 MBROJTJA NGA RREZATIMI	<u>42</u>
4.10 ENER GjETIKA	<u>43</u>
4.11 INDUSTRIJA DHE MINIERAT	<u>44</u>
4.12 TRANSPORTI	<u>46</u>
4.13 BUJQËSIA	<u>47</u>
4.14 MENAXHIMI I PYJEVE	<u>48</u>
4.15 EDUKIMI DHE NDËRGJEGJËSIMI	<u>49</u>
4.16 MENAXHIMI I INTEGRUAR HAPËSINOR	<u>51</u>
SHTOJCA	
Lista e ekspertëve që punuan në hartimin e PKVM	<u>53</u>

FJALORTHI I SHKURTESAVE

AEM	Agjencia Evropiane e Mjedisit
AER	Agjencioni Evropian për Rindërtim
AKM	Agjencia Kosovare e Mirëbesimit
AKMM	Agjencia e Kosovës për Mbrojtjen e Mjedisit
ANEA	Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë Atomike
APPELL	Vetëdijësimi dhe Përgatitja për Emergjencat në Nivel Lokal (APPELL – Awareness and Preparedness for Emergencies at Local Level)
ARPL	Autoritetet Rajonale për Pëllgje Lumore
BE	Bashkësia Evropiane
BKK	Buxheti i Konsoliduar i Kosovës

PLANI I KOSOVËS PËR VEPRIM NËR VEPRIM NË MJEDIS 2006-2010

BRE	Burimet e Ripërtritshme të Energjisë
DKU	Direktiva Kornizë për Ujëra
EE	Eficienca Energjetike
EMP	Ekipi Menaxhues i Projektit
EQL	Evropa Qendrore dhe Lindore
FAO	Organizata për Ushqim dhe Bujqësi (FAO – Food and Agriculture Organisation)
GIS	Sistemi Gjeografik i Informatave (GIS – Geographical Information System)
GS	Gazrat Serrë
IHMK	Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës
IKMN	Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës
IKSHP	Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik
INKOS	Agjencia Mjedisore në KEK
IPVQ	Institucionet e Përkohëshme Vetëqeverisëse
ISO	Organizata për Standarde Ndërkombëtare (International Standards Organisation)
IVL	Institucionet e Vetëqeverisjes Lokale
IZHNJ	Indeksi i Zhvillimit Njerëzor
KB	Kombet e Bashkuara
KDU	Korniza Direktivë për Ujëra
KE	Këshilli Evropian
KE	Komisioni Evropian
KEK	Korporata Energjetike e Kosovës
KFOR	Kosovo Force
KFOS	Fondacioni Kosovar për Shoqëri të Hapur
KK	Kuvendi Komunal
KPMM	Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale
KRSHP	Komisioni Rregullativ për Shërbime Publike (PURC - The Public Utilities Regulatory Commission)
MASHT	Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
MBPZH	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
R	
MË	Mega Watt
MEF	Ministria e Ekonomisë dhe Financave
MEM	Ministria e Energjisë dhe Minierave
MKRS	Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
MMPH	Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
MPMS	Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale
MSH	Ministria e Shëndetësisë

PLANI I KOSOVËS PËR VEPRIM NËR VEPRIM NË MJEDIS 2006-2010

MSHP	Ministria e Shërbimeve Publike
MTI	Ministria e Tregtisë dhe Industrisë
MTP	Ministria e Transportit dhe Postë-telekomunikacionit
NP/P	Ndërmarrjet publike/private
NPO	Ndotësit Persistent Organik (POPs - persistent organic pollutants)
OBEZH	Organizata për Bashkëpunim, Ekonomi dhe Zhvillim
OBSH	Organizata Botërore për Shëndet
OJQ	Organizata Jo-Qeveritare
OMGJ	Organizmat e Modifikuar Gjenetikiisht
PEMM	Programi Evropian për Monitorim Mjedisor (EMEP-European Monitoring and Evaluation Programme)
PFN	Pika Fokale Nacionale
PKIN	Parandalimi dhe Kontrolli i Integruar i Ndotjes
PKVM	Plani i Kosovës për Veprim në Mjedis
PLM	Plani Lokal Mjedisor
PSSP	Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm
REACH	Vlerësimi i Regjistrimit dhe Autorizimit të Kimikateve (REACH – Registration Evaluation on Authorising Chemicals)
REC	Qendra Rajonale për Mjedis (REC – Regional Environmental Center)
Sida	Agjencia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar (Sida – Swedish Development Cooperation Agency)
SKM	Strategjia e Kosovës për Mjedis
SVO	Substancat që Varfërojnë Ozonin (ODS - Ozone Depleting Substances)
SWOT	Analiza Përparësive, Dobësive, Mundësive dhe Rreziqeve (SWOT – Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats)
TSD	Totali i Substancave të Depozituara
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
VCJ	Vlerësimi i Ciklit Jetësor
VNM	Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis
VSM	Vlerësimi Strategjik i Mjedisit

Kapitulli 1

1.1 PROCESI DHE METODOLOGJIA E PKVM

Hyrje

Në qershor të vitit 2004, Qeveria e Kosovës¹ e ka miratuar Strategjinë e Kosovës për Mjedis (SKM). Në mbështetje të këtij dokumenti dhe detyrimeve që dalin nga Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit është hartuar ky plan i veprimit mjedisor për Kosovën.

Fillimisht, duke i dhënë rëndësi obligimeve strategjike, PKVM bazohet në parimet e partneritetit dhe ndarjes së përgjegjësisë. Me rëndësi është fakti që PKVM do të ndihmojë në procesin për integrimin e Kosovës në BE. Kështu që, gjatë hartimit të këtij dokumenti janë marrë në konsiderim obligimet² që dalin nga ligjet dhe marrëveshjet ndërkombëtare.

PKVM, ashtu sikur edhe Strategjia nuk është hartuar si një dokument sektorial por më shumë si një instrument për t'u përdorur në vendosjen e procesit për përmirësimin e gjendjes mjedisore. Plani është dokument i hapur i cili do t'i nënshtrohet azhurnimit dhe revididimit të vazhdueshëm edhe gjatë fazës së implementimit.

PKVM duhet të mundësojë pëmbushjen e obligimeve individuale të rëndësishme strategjike bazuar në parimin 'hapat e vegjël' dhe përmes involvimit të sa më shumë palëve që është e mundur dhe aty ku është e mundur, me përshtatjen e orientimeve strategjike në

¹ Për shkak të mungesës së procedurave parlamentare për aprovimin e strategjive sektoriale Strategjia nuk i është dorëzuar Kuvendit të Kosovës për shqyrtim edhe pse si dokument është miratuar nga komisioni qeveritar

² PKVM në masë të madhe i ka inkorporuar parimet e Planit të 5 për Mjedis dhe aty ku kjo ka qenë e mundur edhe orientimet e dala nga Programi i 5 dhe i 6 për Veprim në Mjedis. Janë analizuar konventat ndërkombëtare dhe janë marr parasysh obligimet ligjore të vendeve në integrim dhe vendeve të reja anëtare të BE.

detyra konkrete, me partnerë të dëshmuar, vlerësim të kostos, burime financiare dhe afate kohore.

Gjatë procesit të prioritizimit të aktiviteteve vëmendje e veçantë i është kushtuar faktit që varfëria është një problem i madh dhe se duhet bërë përpjekje në të gjitha mënyrat e mundshme për të siguruar zhvillim të qëndrueshëm të shoqërisë kosovare.

Qendra Rajonale e Mjedisit (REC) është zgjedhur si agjenci implementuese për zhvillimin e PKVM dhe e gjithë puna është kryer në bashkëpunim të ngushtë me Ministrinë e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor³. Projekti është financuar nga Qeveria Suedeze përmes Agejncisë Suedeze për Zhvillim Bashkëpunim Ndërkombëtar (Sida).

1.2 STRATEGJIA E KOSOVËS PËR MJEDIS

Procesi i hartimit të Strategjisë për Mjedisin e Kosovës nga ana e Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor ka filluar në fillim të vitit 2003. Në vazhdim projekti është financuar nga Fondacioni Kosovar për Shoqëri të Hapur. Gjatë një takimi punues 4 ditor në Tiranë janë vënë bazat e punës për hartimin e Strategjisë.

Nga prilli 2003 deri në prill 2004, Grupet punuese të Strategjisë kanë hartuar këtë dokument. Në përfundim të punës, u siguroi mbështetja e Qeverisë Suedeze përmes Sida-s e cila se finalizoi projektin e Strategjisë me ndihmën e ekipertizës ndërkombëtare.

Strategjia për Mjedisin e Kosovës u miratua nga ana e Qeverisë së Kosovës në mbledhjen e datës 14 korrik 2004.

Strategjia identifikon problemet kyçe mjedisore dhe përcakton orientimet strategjike, bazuar në Raportin e Gjendjes Mjedisore të vitit 2003.

³ Këto dy entitete nënshkruan me 16. 04. 2004 një Marrëveshje Mirëkuptimi me qëllim të realizimit të projektit

Prioritetet e Strategjisë

i.	Kompletimi i legjislacionit për mbrojtjen e mjedisit, në harmoni me kushtet ekzistuese të Kosovës, plotësimin gradual të standardeve të BE, dhe zbatimin e efikas të atyre ekzistuese
ii.	Ngritja e institucioneve kompetente, të afta, të pajisura me kapacitete njerëzore dhe mjetoare për zbatimin e politikave mjedisore. Këtu, para së gjithash: <ul style="list-style-type: none"> • institucionet vendimarrëse, • institucionet monitoruese, dhe • institucioneve mbikëqyrëse dhe inspektive.
iii.	Sigurimi i mjeteve të nevojshme financiare dhe instrumenteve efikase ekonomike, për një mbrojtje të mjedisit në hap me zhvillimin ekonomik. Themelimi i domosdoshëm, i Fondit Mjedisor.
iv.	Rritja graduale e përqindjes së qasjes së popullatës në ujë të sigurt të pijës, në sistemin e kanalizimit, në sistemin e trajtimit të mbeturinave si dhe përkrahja e programeve të riciklimit të ujërave të zeza dhe mbeturinave.
v.	Krijimi dhe funksionimi i rrjetit të monitorimit të mjedisit në nivel vendi duke e shtrirë atë me prioritet në subjektet e mëdha ndotëse industriale dhe në "hot spotet" në Kosovë.
vi.	Përdorimi dhe shfrytëzimi racional i resurseve natyrore: tokë, ujë, minerale, pyje etj. duke pasur kujdes në përdorimin e atyre të rrezikuara dhe orientimin drejt resurseve të përfitshme.
vii.	Rritja e sipërfaqes dhe mbrojtja e zonave të trashëgimisë natyrore dhe atyre me vlera të veçanta natyrore krahas rritjes së kapaciteteve për një menaxhim efikas të tyre në pajtim me parimet e Deklaratës së Rios.
viii.	Zhvillimi i programeve afatgjata edukative, arsimore, fushatave të ndërgjegjësimit si dhe përkrahja e projekteve shkencore të fokusuar në mjedis.
ix.	Përkrahja e konceptit të sjelljes së teknologjive të pastra në Kosovë në fazën e fillimit të industrive të reja dhe rëfillimit të industrisë ekzistuese.
x.	Zbatimi i konceptit të efikasitetit energjetik në të gjithë sektorët e shfrytëzimit të energjisë.

1.3 KONCEPTI DHE METODOLOGJIA E HARTIMIT TË PKVM

Krahas me strategjinë, filloi edhe puna në Planin e Kosovës për Veprim në Mjedis. PKVM është një dokument i cili ofron hapat praktik për implementimin e strategjisë. Parimi kryesor në të cilin u mbështet hartimi i PKVM ishte integrimi dhe respektimi i duku-

menteve relevante ekzistuese dhe të detyrueshme legjislative. Për këtë arsye PKVM synon prioritetin e përafërimit të Kosovës me BE.

Dokumenti i PKVM mbështetet në këto kritere, si:

- Direktivat e Kapitullit 22 të *acquis communautaire* për mjedis;
- Strukturën dhe idenë e Programit të 5-të të BE për Veprim në Mjedis (PVM);
- Elementet e PVM të 6-të janë përfshirë në dokument aty ku kjo është konsideruar të jetë relevante dhe reale të bazuara në kushtet e Kosovës në kohën e hartimit; dhe
- Elementet e Konventave dhe Protokolleve ndërkombëtar.

Përveç SKM janë konsultuar edhe strategjitë sektoriale të aprovuara nga Qeveria si Strategjia Energjetike e Kosovës, Libri i Gjellbër i Kosovës etj., përfshirë dhe të tjera që janë në procedim. Njëkohësisht, jemi përballur me mungesën Strategjisë së Zhvillimit Ekonomik të Kosovës, që ka paraqitur një pengesë në hartimin e prioriteteve të Strategjisë së Kosovës për Mjedis ashtu edhe gjatë hartimit të dokumentit të PKVM.

Integrimi në BE është një nga prioritetet e Qeverisë, së bashku me zgjidhjen e statusit final të Kosovës. Për këtë arsye në Qeveri është themeluar Zyra për Integritime Evropiane e cila udhëheq Mekanizmin Përcjellës të Procesit të Stabilizim Asocimit. Në mbledhjen e 5-të të këtij Mekanizmi (shtator 2004), të mbajtur në Bruksel, një nga pikat e rendit të ditës ishte mjedisi, në të cilën u diskutua harmonizimi i legjislacionit mjedisor ekzistues me direktivat e BE-s dhe u trajtua edhe Strategjia e Mjedisit si dhe puna në Planin e Veprimit. Harmonizimi i legjislacionit mjedisor me atë të BE është edhe një ndër prioritetet themelore të Qeverisë së Kosovës.

Në pajtim me procesin e harmonizimit të politikave vendore me ato ndërkombëtare e mbi të gjitha ato të BE-s, puna si në Strategjinë e Mjedisit ashtu edhe në Planin e Veprimit është mbështetur në Programin e V-të për Veprim në Mjedis të BE-së. Programi i V-të për Veprim ka pesë objektivat kryesore, si:

- *Formulimi i strategjive për shtatë probleme prioritare (ndryshimet klimatike, acidifikimi, diversiteti biologjik, ujërat, mjedisi urban, zonat bregdetare dhe mbeturinat);*
- *Veprimi në sektorët prioritarë në të cilët mbrojtja e mjedisit duhet integruar;*
- *Zgjerimi i numrit dhe i të gjitha llojeve të instrumenteve me anë të të cilave zvogëlohen ndikimet në mjedis;*
- *Informimi i plotë, transparenca në qasje dhe zhbllimi i konceptit të përgjegjësisë së ndarë;*
- *Theksimi i dimensionit ndërkombëtar të mbrojtjes së mjedisit.*

PKVM është një dokument që nuk kufizohet vetëm në trajtimin e problemeve mjedisore por ai po ashtu merr në konsideratë aspekte të shumta të zhvillimit socio- ekonomik. Gjatë gjithë përgatitjes së dokumentit është konsistuar të sigurohet një proces gjithpërfshirës duke përfshirë kapacitetet njerëzore të institucioneve lokale dhe qendrore, organizata ndërkombëtare, ekspertë universitarë, ekspertë të pavarurë, zyrtarë mjedisorë dhe përfaqësuesit e industrisë.

I gjithë procesi i përgatitjes së PKVM zgjati 18 muaj, me tre muaj zgjatje afati për qëllim të kryerjes së aktiviteteve për pjesëmarrje publike dhe informim publik. Edhe kjo pjesë plotësuese e projektit u financua nga Sida dhe përbëhej prej debateve publike, debateve televizive, zhvillimit të një webfaqeje të veçantë për PKVM si dhe botimin e katër edicioneve të Buletinit Mjedisor, në gjuhën shqipe, angleze dhe serbe.

Duke pasur parasysh që kjo ishte hera e parë që MMPH zhvillonte një dokument aq gjithpërfshirës dhe në detaje si është PKVM, u pa e nevojshme që puna në fazën fillestare të projektit të fokusohet më shumë në ngritjen e kapaciteteve dhe vjeljen e përvojës teorike dhe praktike.

Po ashtu është e njohur se MMPH posedonte me resurse njerëzore me njohuri dhe mbështetje të nevojshme teknike por në këtë proces

ishte esenciale të sigurohet që të gjitha palët e involvuara të jenë të vetëdijshme me kompleksitetin e shumë çështjeve mjedisore që duhej të konsideroheshin gjatë përgatitjes së një plani gjithpërfshirës veprimi ashtu si është PKVM.

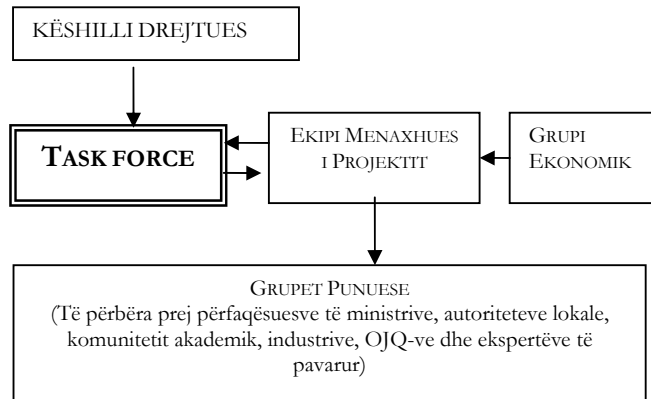
Për këtë qëllim u organizuan dhe u mbajtën trajnime të ndryshme të cilat përfshinë, mes tjerash: Ndikimin e Vlerësimit në Mjedis, Vlerësimin Strategjik të Mjedisit, Pjesëmarrjen Publike, Ekonominë Mjedisore dhe çështje tjera relevante. Me qëllim të arritjes së koordinimit sa më të mirë të aktiviteteve doli e nevojshme të mbahen prezantime dhe ushtrime praktike sa i përket menaxhimit të përgjithshëm dhe komponentëve specifike si puna ekipore, analiza SWOT dhe kost-benefit.

Gjatë gjithë procesit janë bërë përpjekje të vëzhgohet metodologjia e punës e bazuar në përvojat ndërkombëtare gjatë procesit të implemetimit të Programit për Veprim në Mjedis për Evropën Qendrore dhe Lindore si dhe udhëzimeve të dala nga zhvillimi i Planeve Nacionale për Veprim në Mjedis në shumë vende të EQL. Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH) kishte rolin udhëheqës gjatë gjithë projektit dhe konsiderohet të jetë pronar i dokumentit, përderisa zyra e REC në Kosovë ishte më shumë në pozitën e agjencisë implementuese si dhe duke siguruar shërbime të konsulentit ndërkombëtar, z. Viktor Simonçiq.

Përveç kësaj janë siguruar edhe shërbimet konsultative të ekspertëve tjerë lokal dhe ndërkombëtar me qëllim të asistimit të zyrtarëve të MMPH në elaborimin e secilit sektor tematik. Shumica e anëtarëve të grupeve punuese përfaqësonin institucionet vendore, të cilat në të ardhmen do të punojnë së bashku në realizimin e aktiviteteve të projekteve të propozuara.

Megjithatë, që nga faza fillestare u vlerësua se numri i propozuar për katër GP nuk do të mjaftonte për t'i plotësuar të gjithë sektorët që do të trajtoheshin dhe përfshiheshin në këtë dokument, ashtu që u vendos që numri i GP të rritet në atë mënyrë që të korrespondojë më numrin e sektorëve tematikë të përfshirë në këtë dokument.

Skema në vijim do të jep një indikacion për strukturën e vendosur dhe të përcjellur gjatë zhvillimit të PKVM:

Është shumë me rëndësi që zhvillimi i PKVM mos të konsiderohet si një proces më një synim të vetëm për të nxjerrë një dokument të tillë. Gjatë gjithë procesit kemi synuar të mundësohet shkëmbimi i përvojave nga sektori në sektor si dhe akumulimi i njohurive dhe përvojave, të cilat do të mund të përdoren në punët ditore të MMPH, por edhe në revidimin dhe zhvillimin e dokumenteve të ngjashme në të ardhmen, pa pasur nevojë për asistencë të jashtme.

Ky ishte edhe qëllimi për të cilin, gjatë gjithë kohës procesi u plotësua me aktivitete trajnuese për të gjithë të involvuarit nga MMPH, ministrinë tjera të involvuara, institucionet dhe asociacionet tjera të përkushtuara për mbrojtjen e mjedisit dhe të involvuara në procesin e hartimit të PKVM.

Takime koordinuese të Ekipit Menaxhues të Projektit janë mbajtur për çdo javë duke mundësuar që përfaqësuesit e MMPH-së dhe REC-ut janë rënë dakord për hapat në vazhdim të zhvillimit të këtij projekti.

1.4 KRONOLOGJIA E PROCESIT TË PKVM

Fillimisht, hartimi i projektit i PKVM ka filluar, më 2 nëntor 2004, me një ceremoni zyrtare ku ishin prezent edhe Kryeministri i atëhershëm i Kosovës, Ministri i Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, Drejtori i Sida-s, agjencitë donatore, zyrat ndërlidhëse në Kosovë dhe pjesëmarrësit tjerë

Procesi i zhvillimit të këtij projekti ishte i ndarë në tri faza kryesore:

- a) nga dhjetor 2004 deri në Mars 2005 ku kryesisht u fokusua në identifikimin e problemeve, vendosjen e strukturës së projektit, themelimin e grupeve punuese dhe zhvillimin e aktiviteteve trajnuese esenciale. Gjatë gjithë procesit anëtarët e GP dhe konsulentit ndërkombëtar janë informuar dhe konsultuar në lidhje me hapat e ardhshëm në projekt. Si rezultat i fazës së parë ishte një draft fillestar, i cili në mënyrë më të përgjithësuar përshkruante gjendjen aktuale mjedisore duke përfshirë komentet dhe sugjerimet e mbledhura në Forumin e parë;
- b) faza e dytë fokusohej në përgatitjen e dokumentit dhe identifikimin e problemeve prioritare;
- c) faza e tretë dhe e fundit ishte zhvillimi i projekt koncepteve të përfshira në dokument. Puna e GP në hartimin e dokumentit u plotësua me aktivitete të ndryshme konsultative dhe pjesëmarrëse. Këto veprimtari janë përshkruar më gjerësisht në vazhdim.

1.4.1 Forumi

Takimet e Forumit kishin një rol kyç gjatë zhvillimit të PKVM ngase ato ofruan një platformë në përmirësimin e dokumentit, listës së aktiviteteve, projekt koncepteve të përgatitura nga grupet punuese, vendosjen e kriterëve për priorizim, aprovimin e draftit të PKVM, ngritjen e interesit kombëtar duke i orientuar informatat mbi PKVM deri te institucionet që ata përfaqësonin.

Forum i parë u mbajt, më 29 mars 2005 dhe shënoi përfundimin e periudhës së parë hartuese duke inkuadruar rreth 150 ekspertë të spektrit të gjerë. Forumi rezultoi në një diskutim të hapur dhe konstruktiv rreth planit të punës si dhe me shumë sugjerime pozitive sa i përket çështjeve tjera mjedisore që do duhej të konsideroheshin dhe përfshiheshin në dokument.

Forum i dytë u mbajt, më 14 tetor 2005, duke përmbyllur kështu fazën e dytë të punës së grupeve punuese. Këtë herë synimi kryesor ishte në aktivitetet dhe masat e propozuara. Me qëllim të marrjes së mendime rreth kësaj u përpilua një pyetësor të prioritetëve, i cili, fillimisht iu dërgua pjesëmarrësve. Me plotësimin e këtij pyetësori nga një spektër i gjerë përvojash, propozimeve dhe interesimeve u siguroi mendimi rreth masave dhe aktivitetëve të propozuara.

1.4.2 Takimet dhe workshopet

Me qëllim të përcjelljes sa më të përafërt dhe koordinimit të punës janë mbajtur takime të rregullta me EMP dhe me moderatorët e GP. Për të siguruar komunikim efikas dhe të rregullt u krijua edhe një listë e postimit elektronik ku EMP, moderatorët e GP dhe konsulenti ndërkombëtar komunikonin rregullisht gjatë gjithë projektit.

Faza I – Fillimisht gjatë kësaj faze u mbajt një seminar dy javor, më 29 nëntor – 9 dhjetor 2004. Java e parë (29 Nëntor – 3 Dhjetor) në Maqedoni (Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor në Maqedoni sapo e kishte përfunduar procesin e hartimit të Planit të Dytë Nacional për Veprim në Mjedis).

Ekspertë nga “Ramboll Natura” (Suedi) mbajtën prezantimi mbi vlerësimet socio- ekonomike, vlerësimin e ndikimit në mjedis, menaxhimin e projekteve dhe instrumentet planifikuese.

Si pjesë e trajnime për ngritje të kapacitetit u mbajt edhe një trajnim special njëditor me fokusim në analizën e kornizës logjike të projektit. Ky trajnim u mbajt nga një kompani vendore, Grupi për Konsultime dhe Shërbime. Ky trajnim u siguroi posaçërisht moderatorëve të GP por edhe vet anëtarëve të këtyre grupeve, një njohje më të afërt me instrumentet dhe procedurat e ndryshme

menaxhuese, të cilat do t'i mundësonin ata të kryejnë detyrat e tyre në mënyrë sa më efikase dhe brenda afateve të caktuara kohore.

Gjatë gjithë procesit janë mbajtur takime të rregullta të Grupeve Punuese. Faza më intensive ishte sidomos fillimi i fazës së dytë hartuese.

Faza II – Për të shënuar fillimin e fazës së dytë, më 1 prill 2005 u mbajt një workshop në Prishtinë. Qëllimi kryesor i këtij workshopi ishte të prezantohen dhe diskutohen problemet e hasura nga GP, si dhe të dakordohen aktivitetet e përshtatshme për të elaboruar dhe adresuar problemet specifike.

Faza III – Filloi me një workshop konsultativ dyditor ku mori pjesë edhe konsulenti ndërkombëtar dhe ku u trajtua përpilimi i projekt koncepteve nga grupet punuese. Koncepte këto që do të përbëjnë Listën e Projekteve Prioritare.

Për të plotësuar të gjithë programin për ngritje kapaciteti të zhvilluar gjatë projektit, por edhe për të siguruar që stafi i MMPH do të jetë në gjendje të elaborojë projekt konceptet në projekt propozime detale, në prill 2006 u organizua edhe një trajnim shtesë. Ky trajnim u mbajt nga anëtarja ndërkombëtare e Grupit Ekonomik dhe përqendrohej në: aktivitetet për gjetjen e fondeve, zhvillimin e projekt propozimeve dhe buxheteve detale. Ky ishte trajnimi i fundit ky synohej të sigurohej se institucionet përgjegjëse do të jenë në gjendje që në mënyrën më të mirë që është e mundur të prezantojnë projekt idetë e tyre para Qeverisë dhe komunitetit të donatorëve.

1.4.3 Takimet e Task Force

Task Force e PKVM përbëhej nga Sekretarët e Përhershëm të ministrive të Qeverisë së Kosovës. Pas prezantimit të një raporti mbi PVMK, të përgatitur nga EMP, në një nga takimet e rregullta të Sekretarëve të Përhershëm, në qershor 2006, u mbajt një takim i veçantë ku Sekretarët e Përhershëm prezent shprehen mbështetjen dhe përkrahjen për punën e bërë në PKVM.

Kapitulli 2

2.1 GJENDJA E MJEDISIT NË KOSOVË NË VITIN 2006

Disa nga specifikat themelore që e karakterizuan shoqërinë kosovare në kohën e hartimit të PKVM janë :

- Shkalla e natalitetit relativisht e lartë, ku pjesa dërmuese e popullsisë është shumë e re me shkallë të lartë të papunësisë (rreth 50%);
- Administrimi ndërkombëtar i Kosovës dhe statusi i pa definuar politik i cili pritet të qartësohet deri në fund të 2006;
- Nivel i ulët i zhvillimit ekonomik, zhvillim shumë i ngadalshëm i procesit të privatizimit të ndërmarrjeve shoqërore dhe mungesa e vizionit për zhvillim ekonomik;
- Rënie e prodhimit të industriale në sektorin e dikurshëm shoqëror dhe ngritje e ngadalshme e ndërmarrjeve prodhuese;
- Shkallë e lartë e varfërisë (rreth 50% jetojnë në varfëri dhe 12-16% në varfëri të skajshme);
- Dualizmi legjislativ, në qeverisje dhe në aspektin ligjor mes UNMIK dhe IPVQ;
- Mungesë e kuadrit kompetent me kualifikime profesionale në institucionet qendrore dhe lokale;
- Reformimi në të gjitha nivelet e edukimit;
- Furnizim jo i mjaftueshëm me rrymë për popullatën dhe ekonominë;
- Kriza në sektorin bujqësor dhe infrastruktura e dobët rrugore.

Ajri - Aktualisht kontribuuesit më të mëdhenj të ndotjes së ajrit në Kosovë janë burimet statike edhe ato lëvizëse në zonat urbane si dhe në zonat kryesore të prodhimit të energjisë dhe zonave industriale. Këto janë objekte për prodhimin e energjisë (impiante termike), sektori i transportit, objektet industriale (metalurgjia, mihjet dhe fabrika e çimentos), aktivitetet bujqësore dhe lokacionet ku hedhen ilegalisht mbeturinat. Në objektet për prodhimin e energjisë përdoren karburantet fosile si thëngjilli, dhe derivatet e naftës me përbërje të lartë të sulfurit, sektori i transportit karakterizohet me numër të madh të makinave të vjetuara dhe përdorim të karburanteve jo adekuat. Përveç kësaj edhe sektori i industrisë në shumicën e rasteve përdor pajisje të vjetra.. Në qytetet më të mëdha mungojnë sistemet për ngrohje qendrore. Sektori i bujqësisë kontribuon në ndotjen e ajrit kryesisht përmes djegies së biomasës. Zonat ilegale për hedhjen e mbeturinave me djegie të pakontrolluara të mbeturinave paraqesin një burim serioz të ndotjes së ajrit.

Ujërat - Kosova ka rezerva të kufizuara ujore që në të ardhmen do të jenë një faktor kufizues për zhvillimin ekonomik dhe shoqëror të vendit. Kosova ndahet në 4 pellgje lumore: Drini i Bardhë, Ibri, Morava e Binçës, dhe Lepeneci⁴. Mesatarja vjetore e të reshurave në Kosovë lëvizë prej 658 mm (në pellgun e lumit Sitnica) deri 1515 mm (në pellgun e lumit Erenik) me koeficienti të rrjedhës prej 4.92 l/sec/km² (Morava e Binçës) deri 42.46 l/sec/km² (lumi Lumbardhë në Deçan). Nga territori i Kosovës në vitin me lagështi mesatare rrjedhin përafërsisht 3.8×10^9 ujë përkatësisht 121.2 m³ /sec.

Toka - Sipërfaqja e Kosovës përfshin afër 1.1 milion ha, 53% e të cilës është tokë e punueshme. Mbi 88% të tokës pyjore është pronë private. Mesatarisht një familje i takojnë 3 ha tokë.

Kosova karakterizohet me një llojllojshmëri të tokave duke u bazuar në gjenezën e krijimit të tyre dhe karakteristikave pedologjike, fizike dhe kimike. Sipërfaqja tokësore e Kosovës është përshtatshme për prodhimtari bujqësore. Llojet e tokave që më së shpeshti i hasim në Kosovë janë: humusore, toka aluviale dhe deluviale, toka shkëmbore.

⁴ Raporti mbi gjendjen e mjedisit në Kosovë 2003

Biodiversiteti - Mbrojtja e natyrës përmes zonave të mbrojtura është një instrument mjaft i rëndësishëm për ruajtjen e biodiversitetit. Deri më tani një sipërfaqe prej rreth 46247 ha (4.27% e tërë territorit të Kosovës) është e mbrojtur me ligj. Nga zonat e sipërpërmendura një është park nacional, 11 janë rezervate natyrore, 37 monumente natyrore dhe 2 janë peizazhe të mbrojtura.

Sipas studimeve që janë bërë në Kosovë, janë identifikuar rreth 1800 lloje të florës. Supozohet që ky numër është më i madh dhe arrin deri në 2500 lloje. Florën dhe faunën e Kosovës e bëjnë të rëndësishme dhe atraktive një numër i madh i llojeve endemike, relikte dhe subendemike. Zonat më të pasura me florë dhe faunë janë Malet e Sharrit dhe Bjeshkët e Nemuna⁵. Mirëpo, edhe më tutje Kosova nuk ka një evidencim të plotë të biodiversitetit.

Mbeturinat - Sistemi i tanishëm i menaxhimit të mbeturinave në Kosovë nuk evidenton në mënyrë të strukturuar dhe të mirëfilltë të dhëna mbi gjenerimin, mbledhjen, trajtimin, rikuperimin apo menxhimin e mbeturinave.

Edhe pse përafërsisht 90% e popullatës urbane mbulohet me mbledhjen e mbeturinave, kjo është e një standardi mjaft i dobët për arsye të mungesës së pajisjeve dhe vendeve të dedikuara për hedhje. Zonat rurale mbulohen me më pak se 10%. Tarifa për mbeturina është 3€/shtëpi dhe pagesa e faturave është shumë e ulët (30-40 %).

Në Qershor 1999 nuk kishte sistem operativ për menaxhimin e mbeturinave.

Sasia mesatare e gjenerimit të mbeturinave në Kosovë është rreth 2 kg. për kokë të banorit në ditë⁶. Nga 29 deponi komunale, 26 janë të rehabilituar. Aktualisht Agjencia Evropiane për Rindërtim (AER) dhe donatorë tjerë kanë mbështetur rindërtimin apo ndërtimin e 9 deponive sanitare në Kosovë.

Energjetika - Sektori energjetik bazohet kryesisht në prodhimtarinë elektrike dhe paraqet njërin ndër sektorët më të rëndësishëm të

⁵Vlerësohet se ka: 8 lloje të ndryshme të peshkut, 13 ujëtokësor, 12 lloje zvarranikësh, 154 lloje shpendësh, 37 lloje gjitarësh dhe 147 lloje të fluturave ditore.

⁶Raporti për Gjendjen e Mbeturinave në Kosovë 2003/2004 MMPH

ekonomisë. Resurset për fitimin e energjisë primare janë mjaft të larta⁷, mirëpo nga aspekti i ndikimit në mjedis kjo është e dëmshme. Kryesisht përbëhet prej rezervave të mëdha të lignitit. Në fakt 97% prej gjithë energjisë elektrike që prodhohet në Kosovë brenda një viti, sigurohet nga djegia e thëngjillit në termoelektrana, përdërisa hidrocentralet prodhojnë vetëm 3% të energjisë vjetore. Nuk ka përdorim të energjisë solare, termale, apo prodhim energjie nga era dhe biomasa.

Industria dhe minierat - Zhvillimi i industrisë në Kosovë ka qenë i diktuar nga interesat ekonomike të ish Jugosllavisë. Në pajtim me këtë eksploatimi i resurseve natyrore ishte shumë i përhapur, sa që në vitin 1988 energjia, metalet me ngjyrë dhe procesimi i tyre përbënte 63% të prodhimeve industriale në Kosovë. Këto aktivitete, duke pasur parasysh që nuk aplikoheshin masa për mbrojtjen e mjedisit, kanë shkaktuar ndikime të mëdha në mjedis dhe pasojat e tyre nuk janë rehabilituar sot e kësaj dite. Kosova, nga shumë aspekte i takon grupit të vendeve në Evropë me sipërfaqe më të ndotura. Sektori i prodhimit privat ka filluar të zhvillohet këto vitet e fundit mirëpo pa një koncept dhe vizion të shëndoshë.

Transporti - Territori i Kosovës shërbehet nga një rrjeti prej 1700 km, me rrugë dykahëshe kryesore dhe dytësore (rajonale), 330 km sistem njëbimarësh hekurudhor, në Veri/Jug dhe Veri-Lindje/Perëndim të Prishtinës dhe me një aeroport rajonal. Pas luftës së fundit pasoi një rritje enorme e numrit të automjeteve. Përafërsisht 215.000 automjete të regjistruara⁸ dhe një numër i konsiderueshëm i automjeteve⁹ të UNMIK-ut dhe KFOR-it. Pjesëmarrja e transportit publik është shumë e vogël. Karburantet dhe vajrat janë plotësisht nga importi. Në bazë të të dhënave të Doganës, në vitin 2002 në

⁷ Rezervat më të mëdha të thëngjillit janë të koncentruara në këto pellgje: Pellgu i Kosovës me rezerva gjeologjike që kalojnë 11 miliard ton, Dukagjini me rezerva gjeologjike të thëngjillit që arrijnë mbi 2,5 miliard ton dhe Drenica me mbi 100 milion ton.

⁸ Ministria e Transportit dhe Postë-Telekomunikacionit

⁹ Vlerësohet që numri i tyre arrin rreth 15-20% të numrit të plotë të automjeteve të regjistruara

Kosovë u importuan pa kontrollë të rregullt të kualitetit rreth 30 000 ton dizel, dhe 25 000 ton benzinë.

Bujqësia - Në 1991, popullsia e Kosovës ishte 63% rurale, dhe vlerësohet së në vitin 2000 përqindja e popullsisë rurale¹⁰ zbriti në 60%. Trendet e ardhshme nuk mund të parashikohen lehtë por duket sikur Kosova tani gjendet në një situatë të urbanizimit rapid. Kjo do të zvogëloj numrin e banorëve të vendeve rurale të cilët do të gjeneronin të ardhurat e tyre nga aktivitetet bujqësore.

Sipërfaqja e përgjithshme e Kosovës është 1.1 milion ha, 53% nga e cila janë tokë e punueshme. Prej 585 000 ha të tokës së punueshme, në 51% të saj kultivohet gruri, 45% janë luadhe dhe kullosa, 2% pemishte dhe më pak se 1% vreshta.

Rreth 88% e tokës së punueshme është pronë private. Sektori i bujqësisë është në gjendje shumë të vështirë. Shumë ferma janë të braktisura përderisa edhe infrastruktura është pjesërisht e në disa raste edhe plotësisht e dëmtuar.

Pyjet - Rreth 47% të gjithë territorit të Kosovës përbëhet nga pyjet, tokat pyjore dhe djerrinat. Prej kësaj sipërfaqe pyjore janë 460.800, ose 89.93%, toka tjera pyjore janë 28.200ha ose 5.50%, dhe djerrina 23.400 ha ose 4.57%.

Pyjet në Kosovë paraqesin një resurs shumë të rëndësishëm. Mirëpo si pasojë e menaxhimit jo adekuat të pyjeve në të kaluarën ka ardhur deri të degradimi i pyjeve. Rreth 28.4000 ha ose 61.63% sipërfaqes pyjore është në pronësi publike përderisa pjesa tjetër e mbetur, prej 176.800 ha ose 38.37% është në pronësi private. Sipas statistikave të Agjencisë Pyjore të Kosovës rreth 222.000 m³ të drurit teknik dhe drurit për djegie, eksploatohet nga të dyja sektorët në vit. Masa drunore¹¹ e tërësishme është rreth 54 mil m³. Vëllimi mesatar i drunjëve për ha është përafërsisht 90 m³, dhe rritja mesatare vjetore arrin përafërsisht 3 m³ për ha. Kërkesat e mëdha për dru në kohën e pasluftës vendosin presion të madh në qëndrueshmërinë e pyjeve dhe ekosistemeve pyjore.

¹⁰Sot popullata bujqësore e Kosovës llogaritet rreth 1.3 milion

¹¹ Të dhëna nga Inventarizimi i pyjeve 2003

Kapitulli 3

3.1 STRUKTURA DHE PËRMBAJTJA E DOKUMENTIT TË PKVM

PKVM u hartua me qëllim të definimit të prioriteteve mjedisore për periudhën kohore 2006 – 2010. Mirëpo këto prioritete mund të ndërrojnë në mënyrë dinamike pa e ndryshuar kuptimit thelbësor të planit.

Të gjitha aktivitetet e shtjelluara në plan janë të dizajnuara në atë mënyrë që të kenë përmbajtjen e njëjtë, duke filluar nga identifikimi dhe prioritizimi i problemeve e deri të përcaktimi i rol-luajtësve kyç dhe mjetet teknike dhe financiare për zgjedhjen e këtyre problemeve.

Kapitulli 4 paraqet thelbin e PKVM. Këtu janë elaboruar masat dhe aktivitetet për të gjithë 16-të sektorët¹². Ky përcaktim është vendosur në konsultim me ministritë relevante, institucionet shkencore dhe ekspertët e pavarur të fushave të ndryshme. Në fund të këtij procesi janë dakorduar për një numër të projekteve të caktuara që do të përfshiheshin në secilin sektor të PKVM veç e veç.

Secili prej 16 sektorëve të këtij kapitulli përfshin planin e veprimit, i cili përbëhet prej pjesës narrative dhe tabelës me aktivitetet e planifikuara:

- Përshkrimin e gjendjes së tanishme;
- Legjislacionin ekzistues;
- Identifikimin dhe prioritizimin e problemeve;
- Objektivat;

¹²Mbrojtja e Ajrit, Menaxhimi i Ujërave, Mbrojtja e tokave, Biodiversiteti dhe Trashëgimia Natyrore, Menaxhimi i Mbeturinave, Shëndeti dhe Mjedisi, Siguria Kimike dhe Biologjike, Mbrojtja Civile, Rrezatimi, Energjetika, Industria dhe Minierat, Transporti, Bujqësia, Menaxhimi i Pyjeve, Edukimi dhe Vetëdijësimi, Menaxhimi i Integruar i Hapësirës.

- Masat;
- Tabelën e aksioneve për veprim.

Në tabelat e veprimeve janë definuar:

- Objektiva;
- Aktivitetet;
- Niveli dhe akterët e involvuar;
- Burimet e mundshme financiare;
- Lidhjet me sektorët tjerë të planit; dhe
- Indikatorët e suksesit për secilin veprim.

Aksionet e Planit janë të prioritizuar duke marrë për bazë disa kritere kryesore si: ndikimin në shëndetin njerëzor, natyrë dhe biodiversitet, të përcjella këto me implikimet ekonomike dhe sociale.

Kritere shtesë për prioritizim ishin edhe:

- Parimet e zhvillimit të qëndrueshëm;
- Arsyeshmëria e projekteve potencial;
- Përbushja e obligimeve dhe kërkesave ndërkombëtare (legjislacioni i BE dhe konventat ndërkombëtar) dhe asociimit të Kosovës në BE në të ardhmen;
- Përfitimet socio-ekonomike – varfëria;
- Përgatitja e projektit;
- Efikasiteti i kostos;
- Grupet e interesuar shtetërore dhe lokale;
- Interesi i donatorëve/qeverive.

Sa i përket prioritizimit, përveç kritereve të konsideruara nga grupet punuese është mbledhur edhe kontributi i një grupi më të gjerë ekspertësh. Të dy Forumet siguruan bazën për mbledhjen e komenteve nga ekspertë të cilët nuk ishin drejtpërsëdrejti të kyçur në

hartimin e planit. Forumi i parë siguroi bazën apo kornizën për prioritizimin e problemeve mjedisore që cilat do të shtjelloheshin. Ndërsa, Forumi i dytë ofroi një mundësi për dhënien e mendimeve rreth prioritizimit të aktiviteteve konkrete të propozuara për zgjidhjen e këtyre problemeve.

Bazuar në kriteret e lartpërmendura secili Grup Punues ka përcaktuar një numër të projekteve prioritare për secilin sektor apo çështje tematike.

3.2 LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE

Përfundimisht u përgatit një Listë e Projekteve Prioritare 2006 – 2010, përfshirë në Kapitullin 5, e cila përmban 53 projekte të përgatitura në formë të një projekt-koncepti të shkurtër, të cilat japin informacione mbi emërtimin e projektit, afatin kohor, iniciatorin dhe implementuesin e projektit, qëllimin kryesor dhe objektivat e projektit përkatës, rezultatet e pritura si dhe koston e pritur për secilin aktivitet të projektit të propozuar.

Në bazë të këtyre të dhënave Grupi Ekonomik i angazhuar për vlerësimin e ndikimit financiar dhe ekonomik të PKVM, ka udhëzuar Grupet Punuese dhe reviduar secilin projekt dhe në fund të punës së tij ka nxjerrë koston e pritshme financiare të PKVM për 5 vitet e ardhshme.

Kapitulli 4

4.1 MENAXHIMI I KUALITETIT TË AJRIT

Ajri i pastër është me rëndësi vitale për shëndetin e njeriut. Mirëpo, që nga revolucioni industrial kualiteti i ajrit që e thithim ka rënë konsiderueshëm – kryesisht si rezultat i aktiviteteve njerëzore. Ngritja e prodhimit industrial dhe energjetik, djegia e karburanteve fosile si dhe rritja dramatike e trafikut kanë shtuar edhe më shumë ndotjen e ajrit nëpër qytete, çka si rrjedhojë mund të shkaktojë probleme shëndetësore serioze. Paralelisht me problemet shëndetësore me acidifikimet e viteve të fundit, harxhimi i shtresës së ozonit dhe ndryshimet klimatike paraqesin brenge të mëdha shoqërore.

Objektivat	Të përmirësohet gradualisht cilësia e ajrit duke reduktuar emisionet e larta të ndotësve nga burimet relevante.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Përshtatja e nënligjeve të nevojshme dhe harmonizimi me legjislacionin e BE; - Përgatitja e Strategjisë kombëtare për mbrojtjen e ajrit dhe Planit të veprimit përkatës; - Vendosja e sistemit të plotë për monitorim të ajrit; - Ngritja e mekanizmave efektiv financiarë.
Aktivitetet	Përgatitja, përshtatja dhe zbatimimi i rregullave dhe procedurave për: Normat vendore për burimet stacionare dhe ato të lëvizshme Monitorimin e cilësisë së ajrit Cilësinë e karburanteve Eko-testin e automjeteve.
	Inventarizimi i substancave ndotëse Përpilimi i Kadastrit të ndotësve (M2, M3) dhe Vlerësimi ndotjes ndërkuftar.
	Ngritja e kapaciteteve për hartimin dhe zbatimin e Strategjisë për mbrojtjen e ajrit dhe Programeve lokale
	Programi për uljen e përbërjes së Pb në karburante
	Përfshirja e komponentës së mbrojtjes së ajrit në Strategjinë e Energjetikës, dhe strategjitë sektorale: transport, industri, bujqësi
	Themelimi dhe akreditimi i laboratoreve për cilësi të ajrit
	Zhvillimi i sistemit të monitorimit të ajrit përmes rrjetit në nivel vendi
	Zbatimimi i instrumentave ekonomike.

	Themelimi i Fondit për Mbrojtjen e Mjedisit
	Zbatimimi i legjislacionit horizontal VNM, VSM, dhe Cikli jetësor i produkteve

4.1.1 Ndryshimet klimatike

Objektivat	Vendosja e bazës ligjore, institucionale dhe teknike për përgatitjen e Strategjisë për reduktimin e emisioneve të gazrave serrë
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Aprovimi i legjislacionit të nevojshëm konform protokollit Kyoto dhe standardeve të BE dhe zhvillimi i Strategjisë për reduktimin e emisioneve të gazrave serrë; - Vendosja e një Pike Fokale kombëtare për ndryshimet klimatike; - Përgatitja e Inventarit kombëtar të gazrave serrë dhe përcaktimi i një kuote referuese kombëtare.
Aktivitetet	Plani i komunikimit për qasje në Konventën Kornizë të Ndryshimeve Klimatike
	Hartimi i inventarit dhe bilancit sipas Kyoto Protokollit
	Hartimi i Strategjisë dhe Planit të Veprimit për problemin e ndryshimeve klimatike në Kosovë

4.1.2 Acidifikimi dhe eutrifikimi

Objektivat	Definimi i statusit të protokolleve dhe konventave ekzistuese, vendosja e bazës ligjore, institucionale dhe teknike për përgatitjen e Strategjisë për eliminimin gradual të gazrave acidike dhe ozonit tokësor
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Miratimi i legjislacionit të nevojshëm në të gjithë sektorët relevant (transport, bujqësi, industri, etj) - Themelimi i rrjetit për monitorimin e gazrave acidik dhe ozonit tokësor
Aktivitetet	Plani i veprimit për nënshkrimin dhe ratifikimin e Konventave
	Hartimi i Kadastrit të emisioneve të gazrave acidike
	Vlerësimi dhe hartogramimi i rrjetit me pikat me ngarkesa kritike në Kosovë
	Përgatitja e Raportit për Qendrën Evropiane për Raportim (EMEP)
	Instalimi i një pilot stacioni monitorues në Prishtinë për matjen e nivelit tokësor të ozonit
	Përdorimi i praktikave të mira bujqësore për eliminimin e emisioneve të amoniakut dhe metanit nga fermat e blegtorisë

4.1.3 Mbrojtja e shtresës së ozonit

Objektivat	Eliminimi gradual i substancave që shkaktojnë varfërimin e ozonit (Ozone Depleting Substances ODS)
Masat	<ul style="list-style-type: none"> – Kontrolli i përhershëm dhe monitorimi i shfrytëzimit, importit dhe eksportit të substancave që e varfërojnë ozonin (ODS) të evidentuara në shtesat e Protokollit të Montrealit, Stokholmit dhe Roterdamit – Përpilimi i Kadastrit të pajisjeve dhe kimikateve që shkaktojnë varfërimin e ozonit
Aktivitetet	Themelimi i një institucioni përgjegjës për kontrollimin dhe monitorimin e ODS
	Sistemi i monitorimi dhe ngritja e kapaciteteve njerëzore
	Vendosja e pilotpikave për mbledhje dhe riciklim të pajisjeve që shkaktojnë varfërimin e ozonit

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
1.	Strategjia e Kosovës për problemet që rrjedhin nga Ndryshimet Klimatike (SKNK)	107,400
2.	Programi për zvogëlimin e Gazrave Serrë – Faza II e SKNK	Pa definuar
3.	Krijimi i Regjistrit të ndotësve të ajrit – Faza I e Rrjetit për Monitorimin e Cilësisë së Ajrit	190,250
4.	Krijimi i një Rrjeti për Monitorimin e Cilësisë së Ajrit në Kosovë – Faza II	775,650
5.	Plotësimi i zbrazëtirave ligjore dhe procedurale për kontrollin e ndotjes nga burimet mobile	1,081,300
TOTAL		2,154,600

4.2 MENAXHIMI I UJËRAVE

Uji është faktorë esencial për jetë, kulturë, prodhim, energji të ripërritshme, por njëkohësisht në raste të jashtëzakonshme është edhe kërcënim i madh për jetën dhe hapësirën jetësore. Ujërat nuk njohin kufij dhe përmes qarkullimit të vet natyror janë në dispozicion tonin të vazhdueshëm. Mirëpo ujërat nuk janë një resurs pakufi dhe për këtë kërkon mbrojtje të veçantë.

Objektivat	Të sigurohen kushtet ligjore, teknike, financiare dhe kapacitet njerëzore për vendosjen e bazës për politika të menaxhimit të integruar të ujërave në Kosovë duke u bazuar në parimet e zhvillimit të qëndrueshëm
Masat	<ul style="list-style-type: none"> – Rehabilitimi dhe ndërtimi i infrastrukturës (rrjeti për furnizim me ujë dhe kanalizim, impiante për trajtimin e ujërave të ndotura) me qëllim të mbrojtjes së mjedisit dhe përmbushjes së nevojave të popullsisë . – Miratimi i akteve nënligjore të nevojshme në pajtim me Direktivat e BE – Ngritja e institucioneve institucionale
Aktivitetet	Themelimi i Këshillit Kombëtar për Ujëra
	Zhvillimi i Strategjisë Kombëtare për Ujëra dhe Planit të Veprimit
	Ngritja e kapaciteteve të stafit në Ministri dhe institucione tjera relevante
	Zhvillimi i Strategjisë për Monitorim dhe vendosja e rrjetit monitorues
	Të përpilohet Kastrri i Ujërave dhe Kastrri ndotësve të ujërave
	Harmonizimi i rregulloreve me normat dhe standardet e BE.
	Plani i Veprimit për ndërtimin e impianteve për trajtim të ujërave ne zonat urbane me më shumë se 10.000 banorë
	Krijimi i instrumenteve ekonomike për reduktimin e ndotjes së ujërave
	Ngritja e kapaciteteve njerëzore të shërbimit të inspektionit

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
6.	Përpilimi i shënimeve kadastrale për ndotësit e ujit	131,110
7.	Krijimi dhe institucionalizimi i rrjetit për monitorimin e cilësisë së ujit	675,600
8.	Përmirësimi i menaxhimit të burimeve të ujit përmes rregullimit të konsumit, çmimit dhe mbledhjes së tij	99,480
TOTAL		906,190

4.3 MENAXHIMI I TOKAVE

Ndikimet e vazhdueshme nga aktivitetet njerëzore sjellin deri te degradimi i sipërfaqeve tokësore duke shkaktuar edhe pasoja socio-ekonomike. Sfida është që të parandalohet degradimi i tokave nëpërmes masave dhe politikave specifike për mbrojtjen e tokave.

Objektivat	Të krijohen politikat për mbrojtjen e tokave
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Parandalimi i degradimit të mëturjeshëm të tokave dhe rehabilitimi i pikave të nxehta; - Miratimi i procedurave për menaxhim të qëndrueshëm të tokave.
Aktivitetet	Përgatitja e planit për rehabilitim të pikave të nxehta mjedisore
	Inventarizim i tokave dhe paraqitja në hartë
	Monitorimi i tokave dhe zhvillimi i sistemit informativ
	Kontrollimi i përdorimit të kimikateve të rrezikshme për të parandaluar kontaminimin e tokave
	Përforcimi i veprimtarisë së inspektionit mjedisor
	Hartimi i një Kadastrë të re për toka

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
9.	Përcaktimi i nivelit të ndotjes së tokës me metale të rënda rreth minierës së Kishnicës	43,656
10.	Koncentrimi i PCB në tokat rreth termoelektraneve Kosova A dhe B, Trepça dhe Feronikeli	93,990
11.	Ndërtimi i kopshtit botanik për funksion edukativ në Ulpianë (Prishtinë)	72,400
TOTAL		210,046

4.4 BIODIVERSITETI DHE TRASHËGIMIA NATYRORE

Mbrojtja dhe konservimi i natyrës dhe llojeve të ndryshme të gjallesave, gjatë këtyre 20 viteve të fundit, është bërë bazë e çdo politike mjedisore. Pothuajse të gjitha shoqëritë filluan të pranojnë që mbrojtja e natyrës është një kategori zhvillimore esenciale për njerëzimin.

Objektivat	Të krijohet një sistem më efikas ligjor dhe institucional për ruajtjen e biodiversitetit, dhe trashëgimisë natyrore, dhe futja nën mbrojtje e 10% të territorit të Kosovës
Masat	<ul style="list-style-type: none"> – Përshtatja e akteve nënligjore, Stategjisë dhe Planit të Veprimit për mbrojtjen e natyrës, si dhe parapërgatitjet për nënshkrimin e marrëveshjeve ndërkombëtare; – Bashkëpunimi ndërsektorial për të siguruar përfshirjen e çështjeve të biodiversitetit dhe trashëgimisë natyrore në të gjithë sektorët relevant; – Ngritja e kapaciteteve të institucioneve të involvuara në ruajtjen e biodiversitetit dhe trashëgimisë natyrore.
Aktivitetet	Përgatitja e akteve nënligjore që dalin nga Ligji për Mbrojtjen e Natyrës
	Themelimi i një Zyre Koordinuese për marrëveshjet ndërkombëtare
	Përgatitja e Strategjisë dhe Planit të Veprimit për mbrojtjen e natyrës dhe biodiversitetit.
	Inventarizimi dhe digjitalizimi i zonave të mbrojtura
	Inventarizimi i llojeve dhe ekosistemeve
	Hartimi i Planit të aktiviteteve monitoruese dhe inspektuese
	Vendosja e sistemit për kontroll të tregtisë me lloje të florës dhe faunës
	Shpallja e Bjeshtëve të Nemuna Park Kombëtar
	Përpilimi i Listës së Kuqe të florës dhe faunës
	Përgatitja e Planeve për menaxhimin e zonave të mbrojtura
	Projekte ndërkufitare në mbrojtjen e natyrës
	Të zhvillohen programet lokale për mbrojtjen e natyrës në pajtim me Strategjinë kombëtare
	Projekte për ngritjen e vetëdijes së popullatës për mbrojtjen e natyrës
	Ngritja e kapaciteteve njerzore për ruajtjen e biodiversitetit dhe trashëgimisë natyrore

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
12.	Digjitalizimi dhe përritja e listave të zonave dhe vendeve ekzistuese të mbrojtura dhe zonave të reja që do të mbrohen në Kosovë	53,800
13.	Sajimi i një Liste të Kuqe dhe Libri të Kuq të të dhënave për llojet e rrezikuara në territorin e Kosovës	60,810
14.	Përgatitja e Strategjisë në nivel të Kosovës për mbrojtjen e llojshmërisë biologjike dhe ngritja e vetëdijes së opinionit për këtë qëllim	106,000
15.	Evidentimi (shënimet e detajuara) i florës dhe faunës në Bjeshtë e Nemuna	126,750
16.	Evidentimi i florës dhe faunës në Malet e Sharrit	126,750
TOTAL		474,110

4.5 MENAXHIMI I MBETURINAVE

Gjenerimi i mbeturinave paraqet një ndër shqetësimet më të mëdha për mjedisin dhe një barrë të madhe ekonomike për shoqërinë. Vet gjenerimi i mbeturinave nënkupton edhe humbjen e resurseve (p.sh. materialet dhe energjinë). Pas gjenerimit mbeturinat duhet të mblidhen, trajtoben dhe mënjanoen dhe ky proces sërisht involvon përdorim të resurseve dhe paraqet një rrezik potencial për ndotje. Për këtë arsye puna me mbeturina ngërtben një mori problemesh mjedisore duke përfshirë këtu shfrytëzimin e resurseve natyrore, konsumimin e energjisë, gjenerimin e gazrave që ndikojnë në klimë si dhe kontaminimin e ujërave, tokave dhe ajrit. Për këtë arsye, shoqëria jonë menaxhimin e mbeturinave duhet ta vendos ndër prioritetet e saj duke e mbështetur edhe në aspektin financiar. ekonomikisht.

Objektivat	Të zhvillohet një sistem i qëndrueshëm financiar për menaxhimin e mjedisit dhe mbeturinave i cili do të shërbejë nevojave të tanishme dhe të ardhshme të qytetarëve dhe të ekonomisë së vendit
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Miratimi i dokumentave politike për menaxhimin e mbeturinave; - Miratimi i nënligjeve të nevojshme dhe harmonizimi i plotë i tyre me legjislacionin e BE - Formimi i instrumenteve të shëndosha ekonomike; - Forcimi institucional për menaxhimin e mbeturinave në nivel qendror dhe lokal.
Aktivitetet	Hartimi i Planit Strategjik për menaxhimin e mbeturinave
	Hartimi i planeve lokale për menaxhimin e mbeturinave
	Aprovimi i 18 rregulloreve për lloje të ndryshme të mbeturinave dhe zbatimi i legjislacionit ekzistues
	Avancimi i sistemit për mbledhjen e mbeturinave komunale
	Pilot projekte si: - mbledhja e mbeturinave-vajrave - ndarja e mbeturinave të llojeve të veçanta (letër/karton, plastikë/PET - kompostim (mbeturinat komunale) - rikuperimi
	Përmirësimi dhe zgjerimi i infrastrukturës të nevojshme për menaxhimin e mbeturinave

	Ndërtimi i infrastrukturës për menaxhim të mbeturinave të rrezikshme: - vendgrumbullimet Qendrat grumbulluese
	Sanimi i gjendjes në 'pikat e nxehta' ekzistuese
	Ngritja e kapaciteteve njerëzore në menaxhimin e mbeturinave posaçërisht inspeksionit
	Zhvillimi i Sistemit të Informimit për menaxhim të mbeturinave
	Rehabilitimi i deponive të vjetra dhe ilegale

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
17.	Rehabilitimi i deponisë së hirit në termocentralin Kosova A	3.700.000
18.	Ndërtimi i një objekti të përkohshëm për ruajtjen e mbeturinave të rrezikshme	760,000
19.	Pilot projekt mbi rehabilitimin e deponive të vjetra në komuna	133,950
20.	Zgjerimi i infrastrukturës për mbledhjen e mbeturinave shtëpiake nëpër fshatra (Pilot projekt për një komunë rurale të Kosovës)	139,305
21.	Përdorimi i serishëm i mbeturinave organike – mbështetja për iniciativat lokale për prodhimin (përpunimin) e plehrave dhe themelimin e fabrikës për përpunimin e plehrave	1,254,910
22.	Objekti qendror për sterilizimin e mbeturinave infektive	Pa definuar
TOTAL		5,988,165

4.6 SHËNDETI DHE MJEDISI

Numri i problemeve shëndetësore, që vijnë si pasojë e ekspozimit ndaj mjedisit, është gjithnjë në rritje, posaçërisht te fëmijët. Më herët, ka genë e mundur të vendoset një lidhje e saktë mes disa efekteve në shëndet dhe faktorëve mjedisor. Më së fundmi, sot e kësaj dite mungon një pasqyrë e përgjithshme e ndikimeve në shëndet që rezultojnë nga ekspozimet komplekse jetësore. Ndërlidhja mes shëndetit dhe mjedisit duket të jetë shumë më e ndërlikuar se që mendohet zakonisht.

Objektivat	Të identifikohen dhe reduktohen për 20% dhe parandalohen sëmundjet dhe kërcënimet shëndetësore që dalin si pasojë e faktorëve mjedisor brenda 5 vjetëve.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> Zhvillimi dhe implementimi i PKVM në sferën e shëndetit; Zhvillimi i një sistemi për parandalimin, kontrollin dhe vlerësimin e rreziqeve shëndetësore në pajtim me rekomandimet e OBSH dhe rregulloret e BE.
Aktivitetet	Funksionalizimi i sistemit për menaxhimin e sigurt të mbeturinave mjekësore
	Sjellja e procedurave të reja për kontrollin e sigurisë së ushqimit dhe vlerave kufitare
	Funksionalizimi i procedurave të reja për sigurinë e ujit të pijshëm
	Funksionalizimi i procedurave për sigurinë në vend pune
	Ngritja e kapaciteteve për profesionistët e rinj në fushën e shëndetit publik
	Themelimi i sistemit për informim shëndetësor
	Modernizimi i pajisjeve monitoruese të IKSHPK
	Forcimi i rolit të inspeksionit
	Ngritja e vetëdijes publike nëpërmes fushatave mediale dhe sistemit shëndetësor
	Parandalimi i sëmundjeve ngjitëse dhe jontjësore

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
23.	Modernizimi i pajisjeve për kontroll në IKSHIP	233,510
24.	Rishqyrtimi i rregulloreve mbi standardet për cilësinë e ujit të pijshëm	78,743
TOTAL		312,253

4.7 SIGURIA KIMIKE DHE BIOLOGJIKE

Shoqëria moderne varet nga një numër i madh i prodhimeve kimike dhe biologjike të cilat ajo i përdor në përditshmërinë e sajë. Supozohet që më shumë se 100,000 substanca të ndryshme gjenden në tregun evropian. Deri më tani, vetëm një numër i vogël i substancave që gjenden në treg janë studiuar dhe testuar për të vlerësuar sa të sigurta janë ato dhe çfarë rrezikesh paraqesin ato për shëndetin e njeriut dhe mjedisin.

4.7.1 Kimikatet

Objektivat	Të sigurohen kushte ligjore, teknike dhe resurse njerëzore për menaxhimin dhe implementimin e një sistemi të sigurt për menaxhimin e kimikateve.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> Përgatitja dhe miratimi i Projektligjit për Kimikate duke marrur parasysh edhe trendet e tanishme që ndërlidhen me REACH (Registration Evaluation on Authorising Chemicals). Forcimi institucional dhe ngritja e kapaciteteve për menaxhimin e kimikateve;
Aktivitetet	Hartimi dhe miratimi i Ligjit për Kimikate dhe legjislacionit sekondar
	Studim mbi kontrollin e aspiratorëve për gazra të rrezikshme
	Udhëzues praktik për kompanitë për të menaxhuar rrezikun
	Përpilimi i inventarit të kimikateve në Kosovë
	Themelimi i një institucioni për regjistrimin, vlerësimin dhe autorizimin e kimikateve

4.7.2 Siguria biologjike

Objektivat	Të vendosen kushtet ligjore, teknike dhe resurset njerëzore të trajnuara për menaxhimin e prodhimeve me potencial të rrezikshmërisë biologjike
Masat	<ul style="list-style-type: none"> Përgatitja dhe miratimi i Projektligjit për OMGJ dhe akteve nënligjore relevante
Aktivitetet	Hartimi i Ligjit për OMGJ-të
	Themelimi i institucionit përkatës përgjegjës për kontrollin e OMGJ
	Informimi i publiku për OMGJ-të

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
25.	Krijimi i sistemit për regjistrimin dhe autorizimin e kemikateve	86,300
26.	Hartimi i Ligjit për Kemikatet	33,540
27.	Sajimi i Doracakut për menaxhimin e rreziqeve nga kemikatet	114,200
28.	Hartimi i Ligjit mbi Organizmat e Modifikuar Gjenetikisht (OMG)	43,200
TOTAL		277,240

4.8 MBROJTJA CIVILE

Mbrojtja civile është një formë organizimi, përgatitje dhe participimi të qytetarëve, personave juridik, institucioneve qeveritar dhe njësisve lokale qeveritare dhe vetëqeverisëse drejt mbrojtjes dhe shpëtimit të jetës së njerzëve, të mirave dhe mjedisit nga rreziqet dhe pasojat e fatkeqësive natyrore, teknike-teknologjike dhe ekologjike si dhe nga shkatërrimet e konflikteve.

Objektivat	Të zhvillohet plani afatgjatë dhe efikas për mbrojtje civile në situata të jashtzakonshme.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> – Hartimi i rregulloreve, përfshirë edhe harmonizimin me Direktivën SEVESO – Sigurimi i organizimit adekuat institucional dhe trajnimi i stafit
Aktivitetet	<ul style="list-style-type: none"> Krijimi i bazës ligjore dhe zbatimi i procesit të VNM Përshtatja dhe zbatimi i parimeve të APELL Krijimi i sistemit për komunikim dhe informim për mbrojtje dhe shpëtim Ngritja e kapaciteteve të kuadrove për aktivitetet e mbrojtjes civile Vlerësimi i gjendjes së sistemeve për mbrojtje nga zjarri në komplekse për banim kolektiv Inventarizimi i aksidenteve ekologjike, rrëshqitjeve dhe objekteve të shkatërruara

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
29.	Krijimi i sistemit publik për mbrojtjen ekologjike, i cili e organizon pengimin, krijon gatishmërinë dhe siguron reagimin e duhur në rast të fatkeqësive ekologjike në nivel lokal duke përdorur sistemin APELL (Vetëdijësimi dhe Gatishmëria në Nivel Lokal – VGNL)	332,600
TOTAL		332,600

4.9 MBROJTJA NGA RREZATIMI

Objektivat	Të vendosen korniza ligjore dhe teknike për mbrojtje efektive nga rrezatimi jonizues. Të krijohet korniza ligjore dhe teknike për mbrojtje efektive nga rrezatimi jo-jonizues
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikimi dhe analiza e plotë e burimeve të rrezatimit jonizues; - Përpilimi legjislativ dhe të gjitha akteve nënligjore. - Hartimi i ligjit mbi rrezatimin jojonizues
Aktivitetet	Miratimi i legjislativ për mbrojtje nga rrezatimi jonizues dhe jojonizues
	Ngritja e kapaciteteve të stafit në shëndetësi, industri
	Vendosja e sistemit për monitorim dhe informim
	Kontrolli i transportit të materialeve dhe mbeturinave radioaktive
	Hartimi i udhëzuesve për punë me burimet e rrezatimit jonizues dhe jo-jonizues
	Inventarizimi i burimeve jonizuese dhe jojonizuese mbikëqyrja e tyre

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
30.	Krijimi i parakushteve ligjore dhe teknike për mbrojtjen e efektshme nga rrezatimi jonizues dhe jo-jonizues	179,400
TOTAL		179,400

4.10 ENERGETIKA

Zhvillimi i qëndrueshëm nënkupton përmirësimin e cilësisë së jetës me shfrytëzimin racional të resurseve natyrore dhe zvogëlimin e presioneve në mjedis. Cilësia e jetës sonë ngritet shumë me shfrytëzimin e energjisë dhe shërbimet që ofron ajo. Burimi kryesor për prodhimin e energjisë elektrike në Kosovë është linjtë. Çështja qëndron në atë se si mund t'i përdorim resurset ekzistuese të energjisë në mënyrë të qëndrueshme dhe si t'i zëvendësojmë ato me burime të ripërtrishme.

Objektivat	Reduktimi i presioneve mjedisore nga sektori energjetik duke implementuar projekte për efikasitet energjetik (EE) dhe sjellja graduale e burimeve të ripërtrishme energjetike (BRE) dhe teknologjive të reja.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Finalizimi dhe implementimi i Strategjisë për Energjetikë dhe Planit të Veprimit dhe miratimi i nënligjeve të nevojshme. - Ngritja e kapaciteteve institucionale. - Ngritja e instrumenteve ekonomike. - Inventari i gazrave nga serrat dhe limitet nacionale.
Aktivitetet	Sigurimi i kushteve ligjore dhe teknike për implementimin e pilot programeve për EE dhe BRE
	Pilot projekte për të zbuluar potencialin energjetik të mbeturinave
	Zhvillimi i një plani për menaxhimin e mbeturinave nga sektori energjetik
	Sigurimi i kushteve ligjore dhe teknike për transfer njohurive dhe teknologjive të reja
	Zbatimi ligjor i kontrollit të cilësisë së karburanteve
	Themelimi i sistemit monitorues dhe informues
	Përcaktimi i limiteve për emisionet nga termoelektranat dhe sistemet e ngrohjes qendrore
	Zhvillimi i rregulloreve për performancën energjetike të ndërtesave
	Inkurajimi i përdorimit të sistemeve të kombinuara për ngrohje
	Ngritja e kapaciteteve të personelit në sektorin e energjetikës
	Mbështetje për marrëveshjet vullnetare mes qeverisë dhe industrisë
	Vlerësimi i mundësive për sjelljen e taksave për CO ₂
	Zhvillimi i shfrytëzimit të BRE

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
31.	Krijimi i kapaciteteve për përdorim të teknologjisë më të pastër dhe për efikasitet energjetik në sektorin industrial që është intensiv në energjetikë	787,515
32.	Njoftimi me efikasitetin energjetik për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme si dhe për industrinë intensive në energjetikë me shtrirje të gjerë dhe aftësimi i kuadrove në këtë drejtim	227,618
33.	Zhvillimi i kapaciteteve për zbatimin e ISO 14001 në Kosovë	203,833
TOTAL		1,218,966

4.11 INDUSTRIJA DHE MINIERAT

<i>Objektivat</i>	Të rehabilitohet sektori i industrisë dhe minierave në Kosovë, duke përcjellur me veprime për sanimin dhe rehabilitimin e “hot spotëve” ekzistuese, dhe evitimin e dëmeve të mëtejshme mjedisore në fazën e zhvillimit të Kosovës
<i>Masat</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Zhvillimi i legjislacionit dhe sigurimi i organizimit institucional për zbatimin e IPPC; – Reduktimi i emisioneve në ajër, ujë dhe në tokë nga sektori industrial dhe aktivitetet minerare përfshirë këtu edhe rehabilitimin e deponive të vjetra.
<i>Aktivitetet</i>	Kompletimi i akteve nënligjore për mbrojtjen e mjedisit
	Përkrahje institucionale për teknologjitë e pastra dhe burimet e ripërtitshme
	Plani i Veprimit të guroreve të Kosovës
	Studimi mbi zbatimin e SMM (EMS, ISO 9000 dhe 14 000)
	Plani për stimulimin e gjurmimeve shkencore mjedisore në fushën e industrisë dhe minierave
	Pilot projekte për ngritjen e eko-efikasitetit në industri
	Përparimi i metodave dhe teknikave për ekstraktim dhe prodhim
	Involvimi i industrisë si partner në zgjidhjen e problemeve mjedisore
	Zëvendësimi gradual i teknologjive të vjetra
	Mbyllja apo rivitalizimi i minierave pas proceseve eksploative
	Zbatimi i taksave për eksploitim
	Planifikimi i zonave industriale në planin hapësinor
	Zvoglimi i sasisë së mbetjeve industriale dhe të rrezikshme

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
34.	Avancimi i teknikave të nxjerrjes dhe prodhimit (përpunimit) drejt një mjedisi të shëndoshë	158,150
35.	Ngritja e vetëdijes dhe aftësimi i kuadrove për zbatimin e Sistemeve për Menaxhimin e Mjedisit si EMAS dhe ISO 14000 dhe zbatimi i Teknologjive të Pastra në pilot ndërmarrjet industriale	165,390

PLANI I KOSOVËS PËR VEPRIM NËR VEPRIM NË MJEDIS 2006-2010

36.	Vlerësimi dhe strategjia për mbylljen dhe/ose revitalizimin ekologjikisht të shëndoshë të minerave	137,300
37.	Futja e një lënde për mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm në fakultetin e xehtarisë & atë teknik	11,300
TOTAL		472,140

PLANI I KOSOVËS PËR VEPRIM NËR VEPRIM NË MJEDIS 2006-2010

4.12 TRANSPORTI

Një sistem transporti efikas dhe fleksibil është esencial për ekonomi dhe për cilësi më të mirë të jetës. Sistemi i tanishëm i transportit paraqet rrezikshmëri në rritje për shëndetin njerëzor dhe për mjedisin për arsye të rritjes së madhe të mjeteve të transportit në rrugët tona si e vetmja në formë kryesore e transportit.

Objektivat	Të formësohen parimet e zhvillimit të qëndrueshëm në sektorin e transportit
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Hartimi dhe miratimi i nënligjeve të nevojshme në pajtim me nevojat që parashtron legjislati i BE; - Reduktimi i emisioneve dhe gazrave ndotëse nga ky sektor; - Përmirësimi dhe ngritja e shërbimeve me transport publik.
Aktivitetet	Miratimi i Politikës së Transportit dhe Planit
	Të themelohet një Laborator për kontrollin e cilësisë të karburanteve
	Miratimi i rregullores për cilësinë e karburanteve dhe kontrollin e cilësisë
	Monitorimi i ndikimeve të sektorit të transportit në ndotjen e mjedisit
	Studimi mbi numrin dhe kategorinë e mjeteve motorike në Kosovë
	Zbatimi i ligjeve për transportin e materieve të rrezikshme dhe miratimi i rregullores mbi klasifikimin e rrugëve ku lejohet transporti i materieve të rrezikshme
	Stimulimi i transportit hekurudhor për udhëtar dhe mallra

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
38.	Përfshirja e parimeve të zhvillimit të qëndrueshëm të sektorit të transportit në rrjedhat bashkëkohore	197,700
TOTAL		197,700

4.13 BUJQËSIA

Bujqësia tradicionalisht ka qenë një ndër sektorët më të rëndësishëm në Kosovë. Sot, bujqësia është lënë pas dore dhe shumica e produkteve bujqësore importohen nga jashtë. Edhe pse ka shumë çështje të hapura, kushtet për zhvillimin e bujqësisë të bazuar në parimet organike janë të favorshme.

Objektivat	Të sigurohet zhvillimi i infrastrukturës ligjore, teknike, financiare dhe njerëzore për zhvillimin e qëndrueshëm të sektorit bujqësor.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Përfshirja e shqetësimeve mjedisore në sektor - Promovimi dhe përkrahja e prodhimit organik - Rregullimi i shfrytëzimit të plehrave dhe pesticideve
Aktivitetet	Kompletimi i legjislacionit dhe harmonizimi me normat e BE
	Hartimi i Planit të Veprimit për Bujqësi
	Riparimi i rrjetit për ujtitje
	Zhvillimi i eko- turizmit
	Zbatimi i instrumenteve nxitëse për zbatimin e metodave alternative për prodhimtari bujqësor dhe kompostim
	Sigurimi i lehtësimeve për importin e materialeve për bujqësi dhe plasimi i produkteve ushqimore
	Mbajtja e metodave tradicionale nëpër ferma
	Zhvillimi i programeve trajnuese për fermerët që merren me çështjet e praktikave të mira në bujqësi
	Zhvillimi i treguesve bujqësor-mjedisor të monitorimit
	Vendosja e sistemit për çertifikimin e prodhimeve organike

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
39.	Shtytja dhe mbështetja për Bujqësinë Organike në Kosovë	451,050
40.	Aftësimi i Trajnuesve dhe krijimi i shërbimit ndihmës eko-agrar për bujqit	227,780
TOTAL		678,830

4.14 MENAXHIMI I PYJEVE

Një zgjidhje efektive kundër shkatërrimit të resurseve pyjore në gjithë botën është ndërmarrja e ndonjë hapi drejt menaxhimit të qëndrueshëm me pyje. Shfrytëzimi i qëndrueshëm i pylltarisë sjell barazpeshë mes të nevojave ekologjike dhe atyre ekonomike duke ofruar një mënyrë alternative përballë formave destruktive të eksploatimit të pyjeve si prerja e pakontrolluar, kullotja e bagëtive dhe lloje tjera të bujqësisë. Menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve synon sigurimin e ngritjes së vazhdueshme të cilësisë të prodhimeve të pyllit dhe njëkohësisht ruajtjen esenciale biologjike dhe integritetin ekologjik të pyjeve të shëndosha dhe vetqëndrueshme për një kohë të gjatë.

Objektivat	Menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve.
Masat	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i bazës së nevojshme administrativo-ekonomike (Adoptimi i ligjeve dhe akteve nënligjore dhe Strategjisë Kombëtare për Menaxhim të Qëndrueshëm të Pyjeve së bashku me Planin e Veprimit si dhe sigurimi i investimeve). - Përforcimi i kapaciteteve teknike, kadrovike dhe organizativo-institucionale për menaxhimin e pyjeve.
Aktivitetet	Ndalimi i prerjeve dhe dëmtimit të pyjeve
	Kompletimi dhe zbatimi i legjislacionit
	Regjistrimi i plotë i ekosistemeve pyjore
	Hartimi i planeve afatgjata menaxhuese
	Shpallja e zonave të mbrojtura natyrore
	Përmirësimi i strukturës profesionale në sektor
	Zgjidhja e konflikteve ligjore dhe atyre mbi pronësinë
	Identifikim dhe monitorim i dëmtuesve dhe sëmundjeve të pyjeve
	Zhvillimi i prodhimit të farave dhe fidaneve pyjore
	Sanimi preventiv i zonave erozive
	Hartimi i strategjisë për mbrojtjen e pyjeve nga zjarri
	Pyllëzimi i sipërfaqeve të gjvëshura pyjore (1000 ha në vit)
	Themelimi i Shërbimit për Diagnostifikim Prognozimi dhe Raportimi, si dhe vendosja e pikave bio-indikative
	Operimi parandalues dhe vendosja e masave dhe metodave biologjike

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
41.	Parandalimi i eksploatimit ilegal të pyjeve	493,150
42.	Përmirësimi i legjislacionit për menaxhimin e pyjeve	88,400
43.	Ngritja e vetëdijes për 'Bjeshkët e Nemuna' për park kombëtar	16,350
44.	Konceptimi i menaxhimit të pyjeve si lëndë studimi në Fakultetin e Bujqësisë – 1 vit provues & kursi veror	11,000
45.	Plani për parandalimin dhe zvogëlimin e erozionit të tokës në zonat më të goditura	2.140,600
TOTAL		2,749,500

4.15 EDUKIMI DHE NDËRGJEGJËSIMI

Edukimi, arsimimi dhe ndërgjegjësimi për mjedisin është një proces mjaft kompleks, për ngritjen e ndërgjegjes për mbrojtjen, ruajtjen dhe qëndrimin miqësor ndaj çështjeve dhe problemeve mjedisore. Ky proces nënkupton krijimin e qëndrimit pozitiv dhe të menduarit kritik ndaj të gjitha dukurive mjedisore në rrethin ku jeton dhe vepron individi. Ky proces, gjithashtu, nënkupton edhe marrjen e qëndrimit ndaj dukurive negative në mjedis si dhe qëndrimin pozitiv dhe kritik ndaj atyre që shkaktojnë dukuri negative për mjedisin ose për pjesë të tij. Gjithashtu, ky proces ka të bëjë edhe me ngritjen e ndjeshmërisë së qytetarëve për të marrë pjesë në të gjitha proceset e vendimmarrjes lidhur me të ardhmen e mjedisit dhe gjendjen e tij momentale si dhe marrjen e përgjegjësisë.

Objektivat	<p>Të integrohen çështjet mjedisore në programet mësimore në të gjitha nivelet e arsimit si lëndë interkurikulare me 0.5% të masës së lëndëve.</p> <p>Të ngritet përkrahja institucionale dhe financiare e rritjes së nivelit të informimit dhe edukimit të popullatës lidhur me çështjet mjedisore dhe me pasojat nga gjendja e tillë e mjedisit;</p> <p>Të bëhet përfshirja e çështjeve mjedisore në programe jashtëmësimore³ përmes aktiviteteve të OJQ-ve mjedisore dhe institucioneve që do t'i zbatonin këto programe në shkolla.</p>
Masat	<ul style="list-style-type: none"> – Zbatimi i edukimit dhe arsimit për mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm në programet mësimore në shkolla dhe fakultete si dhe të shoqërisë civile me pikësynim aftësimin për pjesëmarrje në vendimmarrje; – Ngritja e kapaciteteve të zyrtarëve në të gjitha nivelet për menaxhimin e problemeve mjedisore; – Të nxiten dhe të mbështeten projektet mjedisore në të gjitha nivelet/institucionet
Aktivitetet	<p>Analiza e sasisë dhe e cilësisë së përmbajtjeve edukative të programeve mësimore në lëmin e mjedisit</p> <p>Propozimi i përmbajtjeve mjedisore nëpër lëndë mësimore në të gjitha nivelet e edukimit</p> <p>Aftësimi i kuadrit mësimor në lëmin e edukimit mjedisor</p> <p>Përgatitja e "Paketa e gjelbër" për Kosovën</p> <p>Ngritja e qendrës informative të mjedisit, në kuadër të AKMM</p> <p>Nxjerrja e revistës informative të MMPH-së</p> <p>Begatimi i vazhdueshëm i Web-faqes së MMPH-së</p> <p>Mbështetja e OJQ-ve për, realizimin e projekteve mjedisore</p>

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr.	Projekti	Buxheti (EUR)
46.	Aftësimi i zyrtarëve të mjedisit për përfshirjen e opinionit të gjerë në vlerësimin e përgjithshëm të mjedisit dhe në vendimmarrje	22,420
47.	Botimi i revistës informative mjedisore dy herë në muaj	26,360
48.	Njoftimi me mënyrat e edukimit mjedisor në shkollat fillore në bazë të vlerësimit të planeve dhe programeve dhe formave tjera ekzistuese të edukimit mjedisor	71,814
49.	Themelimi dhe drejtimi i qendrës për informimin e opinionit mbi mjedisin në kuadër të AKMM - MMPH	70,000
TOTAL		190,594

4.16 MENAXHIMI I INTEGRUAR HAPËSINOR

Trajtimi profesional i integruar i hapësirës kosovare duhet të ishte njeri nga faktorët shumë të rëndësishëm që do të ndikonte në mbrojtjen e mjedisit duke marr parasysh gjendjen shqetësuese mjedisore të tanishme si pasojë e veprimeve të pakontrolluara në hapësirën prej 10887 km². Sipas legjislacionit ekzistues të planifikimit hapësinor problematika e mjedisit është e përcjellë në të gjitha fushat e veprimit - mbetet vetëm implementimi i ligjit në të ardhmen si fazë shumë delikate për rrethanat tona. Plani Hapësinor i Kosovës si dhe planet e nivelit komunal sipas ligjit dhe akteve nënligjore janë të obliguar të marrin në konsideratë të gjithë problematikën mjedisore natyrisht në koordinim me departamentin e mjedisit si dhe me faktorët tjerë relevant. Në princip duhet përkrahur të gjitha ato kërkesa mjedisore të cilat janë reale, të domosdoshme dhe të zbatueshme për rrethanat tona.

Objektivat	Të sigurohet zbatimi i Ligjit të Planifikimit Hapësinor si dhe kushteve teknike (GIS- teknologjisë) dhe atyre financiare , kapaciteteve njerëzore për vendosjen e bazës për menaxhimin e integruar të hapësirës, në bashkëpunim me pjesëmarrësit e tjerë në proces, duke respektuar parimet e zhvillimit të qëndrueshëm.
Masat	– Vendosja e bazës ligjore, si dhe ngritja e kapaciteteve institucionale dhe njerëzore për menaxhim të integruar dhe të qëndrueshëm të hapësirës
Aktivitetet	Hartimi rregullativës ligjore nga fusha e planifikimit hapësinor dhe ndërtimit
	Miratimi i dokumenteve të planifikimit hapësinor në të dy nivelet
	Ngritja e kapaciteteve të profesionistëve në të dy nivelet e planifikimit hapësinor
	Miratimi i legjislacionit për ndalimin e ndërtimeve të pa kontrolluara-ilegale
	Pilot projekt në fushën e partneritetit urbano – rural
	Përgatitja e Udhëzuesve për përdorimin e materialeve ndërtimore e ekologjike gjatë punëve termoizoluese

LISTA E PROJEKTEVE PRIORITARE:

Nr:	Projekti	Buxheti (EUR)
50.	Prezantimi, aftësimi i kuadrove dhe zbatimi i teknologjisë GIS në krijimin e një sistemi të integruar për planifikim hapësinor veçanërisht në nivelin komunal	202,924
51.	Përgatitja e planeve lokale hapësinore dhe aftësimi profesional i stafit për planifikim hapësinor të nivelit qendror dhe komunal	134,982
52.	Pilot projekt për ngritjen e vetëdijes dhe rritjen e kapacitetit për të ndërmarrë iniciativa qytetare për menaxhimin e sipërfaqeve të gjelbëruara në zonat shoqërore të banimit	54,240
53.	Bashkëpunimi urban – rural për pengimin e migrimit	168,290
TOTAL		560,436

SHTOJCA

Lista e ekspertëve që punuan në hartimin e PKVM

1. **Dr.Sc. Behxhet Shala**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
2. **Shukri Shabani**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
3. **Dr.sc. Naser Peci**, Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale
4. **Dr.sc. Gani Maliqi**, TREPCA
5. **Isak Pllana**, Inspektorati Mjedisor, MMPH
6. **Ismail Hetemaj**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
7. **Qazim Kukalaj**, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
8. **Mr.sc. Nail Kryeziu**, Parku Nacional “Sharë”, MMPH
9. **Hysen Shabanaj**, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
10. **Dr.sc. Islam Fejza**, Departamenti i Ujrave, MMPH
11. **Mr.sc. Naser Bajraktari**, Departamenti i Ujrave, MMPH
12. **Ramadan S. Uka**, TREPCA
13. **Mr.sc. Sylejman Berisha**, Departamenti i Ujrave, MMPH
14. **Gani Berisha**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
15. **Afrim Sylja**, Instituti Hidrometeorologjikë i Kosovës, MMPH
16. **Hylkije Gollopeni**, Instituti i Planifikimit Hapsinor, MMPH
17. **Vjollca Puka**, Departamenti i Planifikimit Hapsinor, MMPH
18. **Qemajl Kadiu**, Agjencioni Kadastral i Kosovës.
19. **Idriz Gashi**, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
20. **Ibush Luzha**, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë
21. **Luljeta Kastrati**, INKOS, KEK
22. **Dr.sc. Tahir Arbneshi**, FSHMN, Universiteti i Prishtinës
23. **Haki Kurti**, Ministria e Shërbimeve Publike
24. **Ylber Sherifi**, Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës, MMPH
25. **Dr.sc. Esat Hoxha**, FSHMN, Universiteti i Prishtinës
26. **Qazim Namani**, Ministria e Kulturës, Rinisë, Sportit dhe Cështjeve Jorezidente
27. **Dr.sc. Fetah Halili**, FSHMN, Universiteti i Prishtinës
28. **Dr.sc Behxhet Mustafa**, FSHMN, Universiteti i Prishtinës
29. **Dr.sc. Safet Nishevcij**, Muzeu i Kosovës
30. **Dr.sc. Esad Dauti**, FSHMN, Universiteti i Prishtinës

31. **Mr. Tafë Veselaj**, Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës, MMPH
32. **Leonora Nuli**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
33. **Naser Balaj**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
34. **Besim Dobruna**, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
35. **Halil Bajrami**, Ministria e Tregëtis dhe Industrisë
36. **Dr.sc. Sylë Tahirsylaj**, Instituti Hidrometereologjik i Kosovës, MMPH
37. **Zeqirjahja Hyseni**, Korporata Elektroenergjetike e Kosovës
38. **Dr. Drita Kutlovci**, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik të Kosovës
39. **Naser Zhjeqi**, Ministria e Transportit dhe Telekomunikacionit
40. **Ylber Vokshi**, Departamenti i Planifikimit Hapësinor, MMPH
41. **Ilirjana Mejzini**, Departamenti i Planifikimit Hapësinor, MMPH
42. **Qenan Maxhuni**, Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Natyrës, MMPH
43. **Faton Deva**, Instituti i Planifikimit Hapësinor, MMPH
44. **Abdullah Haxhiu**, Ministria e Tregëtisë dhe Industrisë
45. **Ibush Bublaku**, Korporata Elektroenergjetike e Kosovës
46. **Ilir Morina**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
47. **Dr.sc. Asllan Vitaku - TREPÇA**
48. **Enver Tahiri**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
49. **Xhemajl Pllana**, Ministria e Tregëtisë dhe Industrisë
50. **Dr.sc. Xhevdet Elezi**, Fakulteti i Bujqësisë, Universiteti i Prishtinës
51. **Ramadan Basha**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
52. **Dr.sc. Dr. Ilir Begolli**, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik të Kosovës
53. **Dr. Burbuqe Nushi**, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik të Kosovës
54. **Dr. Pashk Buzhala**, Ministria e Shëndetsisë
55. **Dr sc. Dr. Merita Berisha**, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik të Kosovës
56. **Dr. Sc. Dr. Drita Zajmi**, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik të Kosovës
57. **Ahmet Krasniqi**, Zyra Ligjore, MMPH
58. **Selvetë Dibrani**, Ministria e Pushtetit Lokal
59. **Mehdi Geci**, Zyra Ligjore, Qeveria e Kosovës
60. **Tirana Baftiu**, Zyra Ligjore, MMPH
61. **Hakif Jashari**, Zyra Ligjore, Ministria e Tregëtisë dhe Industrisë
62. **Ismet Potera**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH

63. **Tone Buzhala-Gashi**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
64. **Leonora Shala**, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
65. **Hatixhe Jakupi**, pedagoge
66. **Dr.sc. Bardha Korçça**, Fakulteti i Shkencave Matematiko Natyrore, Universiteti i Prishtinës
67. **Dr.sc. Ekrem Beqiri**, Fakulteti i Xehtarisë dhe Metalurgjisë, Universiteti i Prishtinës
68. **Dr.sc. Adem Demaj**, Fakulteti i Bujqësisë, Universiteti i Prishtinës
69. **Dr.sc. Zeqir Veselaj**, REC Zyra në Kosovë
70. **Mr.sc. Shkipe Deda**, Fakulteti i Bujqësisë, Universiteti i Prishtinës
71. **Tush Markaj**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
72. **Nezakete Hakaj**, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit, MMPH
73. **Mr.sc. But Dedaj**, Fakultetit Ekonomik, Universiteti i Prishtinës
74. **Dr.sc. Skënder Ahmeti**, Fakulteti Ekonomik, Universiteti i Prishtinës
75. **Dr.sc. Victor Simoncic**, VIKOS, Kroaci
76. **Mr.sc. Christy Duijvelaar**, TreeVelop, Holandë
77. **Mr. sc. Marko Cacanovski**, VIKOS, Kroaci